

28-456.5

Prof. dr. Sulejman Topoljak

PORICANJE SRODSTVA U SVJETLU ISLAMA I SAVREMENIH NAUČNIH ČINJENICA

Sažetak: Ova studija se bavi jednim bitnim savremenim pitanjem - pitanjem negiranja potomstva u svjetlu savremenih naučnih činjenica. Na početku studija će se fokusirati na mjesto i važnost potomstva u islamskom pravu – Šerijatu, kao i brizi i pažnji Šerijata o njegovoj uspostavi i zaštiti. Nakon toga studija će se usmjeriti ka objašnjenju stavova islamskih pravnika po pitanju negiranja potomstva i to kroz dvije dimenzije: u slučaju rođenja djeteta prije šest mjeseci trudnoće i u slučaju sterilnosti muža. I na kraju studija će pokušati objasniti status negiranja srodstva u islamskom pravu putem savremenih naučnih činjenica poput krvnih grupa kao i DNK analize.

Ključne riječi: potomstvo, srodstvo, poricanje, krvne grupe, sterilnost, intencije, status.

Abstract: This study raises a contemporary question – the question of repudating in the light of contemporary scientific facts. At the beginning the study focuses on the status and importance of parentage in Islamic law, how Shari'ah cares and preserves the establishment of protection of posterity. After that the study expands by showing views of Islamic jurists about denial the Paternity through two dimensions: In case of giving birth before six months of pregnancy, and in case of husband was sterile. At the end the study tries to explain the status of relatedness in Islamic law through due to contemporary scientific facts like blood group and DNA analysis.

Key words: posterity, parentage, denial, blood group, sterile, intention, status.

UVOD

Srodstvo ima veoma značajno mjesto kako u životu pojedinca tako i naroda. To je nagon kojeg čovjek osjeća u svojoj ljudskoj prirodi. Zato se primjećuje da su svi narodi brinuli o svom potomstvu i to zbog njegove važnosti i opasnosti usljed njegova zanemarivanja. Zaštitom potomstva se postiže skladnost, čednost i čistota moralnog i društvenog života, a njegovim zanemarivanjem moralni pad porodice i društva. Islam je potomstvu i čistoti društva i zajednici posvetio krajnju pažnju, jer je njegova misija usavršavanje moralnih vrijednosti kako kod pojedinca tako i kod društva i zajednice pa i same države. Zbog toga on potiče svoje sljedbenike na svako dobro putem kojeg se uspostavlja i štiti potomstvo i u isto vrijeme upozorava na svako zlo koje sprječava uspostavu i uništava srodstvo i to u svakom vremenu i prostoru sve do Sudnjeg dana. Kako god je islam dao veliku pažnju utvrđivanju potomstva postavivši taj proces na jasne i realne temelje, isto tako je prihvatio i proces njegova negiranja na mjestu gdje nema mogućnosti za njegovo legalizovanje gdje god i kad god se utvrde dokazi za to. I u tome je jedna vrsta opreznosti i obazrivosti prema potomstva. Klasični islamski pravници navodili su kao primjer slučajeve gdje bi pri utvrđivanju potomstva činjenice dolazile u kontradiktornost sa potomstvom pa bi se potomstvo radi toga poricalo, kao npr. kada bi se žena porodila prije šest mjeseci nakon prve bračne noći. Nauka nas je također u savremenom dobu stavila pred inovativne naučne činjenice koje imaju snažna značenja i dokaza po pitanju utvrđivanja i negiranja potomstva. Ova studija će se fokusirati na negiranje potomstva putem činjenica, bez obzira da li one po nekim učenjacima i pravnicima bile klasične, kao i sa novim poput savremenih naučnih otkrića putem krvnih grupa ili DNK analizom. Studija je podijeljena na uvod, tri dijela i zaključak.

Prvi dio: *Mjesto i uloga srodstva u islamu,*

Drugi dio: *Činjenično negiranje srodstva,*

Treći dio: *Poricanje srodstva putem savremenih naučnih činjenica,*

Zaključak: *Rezultati studije.*

PRVI DIO: MJESTO I ULOGA SRODSTVA U ISLAMU

Islam je pitanju časti i potomstva dao posebno mjesto i zbog njihove važnosti u reguliranju i uspostavi ljudskog života učinio ih jednom od generalnih i nužnih intencija. U tom smislu imam Šatibi je rekao da je cilj nužnih stvari neophodna uspostava interesa vjere i ovog svijeta, jer ukoliko se oni zanemare i unište ovosvjetski interesi se neće odvijati pravilno, nego će nastupiti nered, krvoproliće i nestanak života a na drugom svijetu će nestati spasa i blagostanja iz čega će proisteći očita propast.¹ Poradi zaštite te inten-

---

1 Šatibi, *El-Muvafekat*, 2/8.

cije islam je propisao jedan cijeli sistem poput dozvole braka, zabrane bluda, kazne i zabrane, utvrđivanje srodstva, itd. Utvrđivanje potomstva je jedno od osnovnih prava djeteta. Srodstvo je sredstvo koje trasira obilježja jednog društva i zajednice i to putem definiranja osnovne njegove ćelije – porodice. Zato je moguće ukratko se osvrnuti na metodologiju zaštite potomstva sa strane njegove uspostave i egzistencije kao i sa strane njegove zaštite i nestanka.

Zaštita potomstva sa strane njegove uspostave i egzistencije

Islam je propisao mnogobrojne propise radi uspostave i održanja potomstva, a najpoznatiji su:

a) Dozvola braka i poticanje na njegovo sklapanje. U tom smislu Uzvišeni je rekao:

فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ

- Onda se ženite onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. (En-Nisa, 3.) Citirani ajet naređuje i podstiče na brak. Međutim, pošto je ta naredba uslovljena onima koje su nam dozvoljene, ili koje nam se sviđa, onda je ona transformirana iz vadžiba u mendub. Dakle, navedeni ajet je dokaz propisanosti i poželjnosti braka zbog čednosti i zaštite potomstva koje se postižu putem njega.²

Abdullah b. Mesu, r.a., je rekao: *Bili smo jedne prilike sa Poslanikom, s.a.v.s., pa je rekao: -Ko je od vas spreman da se oženi, nek se oženi jer je brak bolji za kontrolu pogleda i zaštitu polnog organa. Ako nije spreman neka posti jer će mu to biti bolje - čednije.*³

Citirani hadis podstiče i motivira na brak. Hadis je ukazao na neke od intencija braka, a koje u isto vrijeme podstiču čovjeka na sklapanje braka putem čega se ujedno i štiti potomstvo i ljudska vrsta.⁴

b) Propisi koji definiraju brak i štite ga poput:

- *svjedočenja*. Od Ebu Hurejre, r.a., se prenosi da je rekao da je praksa učeni od vremena ashaba, tabiina i onih poslije njih svjedočenje. Svi su tvrdili i govorili: *Nema braka bez svjedoka.*⁵ Citirani hadis uslovljava svjedočenje pri sklapanju braka radi njegove regularnosti i zaštite bračnih prava gdje spada i zaštita potomstva.⁶

Od Ebu Musa, r.a., se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Nema braka bez staratelja.*⁷ Hadis je dokaz za uslovljavanje *starateljstva* pri sklapanju braka radi njegove zaštite braka i sklapanja na propisan način kako se ne bi pri tome desila bilo kakva vrsta pretjeranosti.⁸

2 Ševkani, *Fethul-Kadir*, 1/419.

3 Bilježi ga Buharija u svom *Sahihu*, 2/673., hadis br.1806.

4 Vidi: Ibn Hadžer, *Fethul-Bari*, 4/119.

5 Bilježi ga Tirmizi, 3/411., hadis br. 1103.

6 Vidi: Ševkani, *Nejlul-evtar*, 6/126.

7 Bilježi ga Tirmizi, 3/407., hadis br. 1101.

8 Vidi: AzimAbadi, *'Avnul-m'abud*, 4/187.

OBZANJIVANJA BRAKA

Od Aiše, r.a., se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Obznanite brak, neka on bude u džamijama i na njemu koristite defove.*⁹ Hadis podstiče na objavljivanje braka i upotrebi defa na javnom mjestu poput džamije i to sve zbog što veće opreznosti pri njegovu reguliranju, zaštiti prava i posljedica koje proističu iz njega.¹⁰

Zaštita potomstva sa strane njegove zaštite i nestanka

Islam je također propisao mnogobrojne propise radi zaštite i očuvanja potomstva, a najpoznatiji su:

1) Zabrana bluda i propisivanje kazne za počinioca tog djela

Uzvišeni je rekao:

وَلَا تَقْرُبُوا الزِّنَادِ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا

I što dalje od bluda, jer to je razvrat, kako je to ružan put! (El-Isra, 32.)

الرِّزَانِيَّةُ وَالرِّزَانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ

Bludnicu i bludnika izbičujte sa stotinu udara biča, svakog od njih. (En-Nur, 2.)

Ajeti jasno ukazuju na zabranu bluda. Zakonodavac je zabranio svako sredstvo koje vodi bludu i propisao za onoga koji ga počini fiksnu kaznu koja se propisuje zbog Božijih prava i radi opasnih posljedica i implikacija koje se reflektuju na cijelo društvo i zajednicu jer se putem bluda ruše čast i potomstvo ljudi.¹¹

2) Zabrana adopcije

Uzvišeni je rekao:

وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ

Niti je posinke vaše sinovima vašim učinio. To su samo vaše riječi, iz usta vaših, a Allah istinu govori i na Pravi put izvodi. (El-Ahzab, 4.)

— ادْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ

Zovite ih po očevima njihovim, to je kod Allaha ispravnije. (El-Ahzab, 5.)

Citirani ajeti obavezuju pripisivanje srodstva djece njihovim očevima i u isto vrijeme zabranjuju da se ona pripisuju nekom drugom ko nije otac tj. zabranjuju adopciju. Ajeti također ukazuju da je najpravednije i najprihvatljivije da se njihovo srodstvo pripíše njihovim očevima.

3) Upozorenje na opasnost poricanja djeteta ili njegova pripisivanje nekom drugom

Od Ebu Hurejre, r.a., se prenosi da je čuo Allahova Poslanika, s.a.v.s., da je rekao kada su objavljeni ajeti o *li'anu*¹²: *Svaka žena koja uvede (podmetne) među*

9 Bilježi ga Tirmizi, 3/398., hadis br. 1089. i Buharija, 5/1976., hadis br. 4852.

10 Vidi: Sa'ani, *Subulus-selam*, 3/896.

11 Ševkani, *Fethul-Kadir*, 3/223., 4/4.

12 Međusobno prizivanje Allahova prokletstva (proklinjanje) na onog supružnika koji ne govori istinu a to se dešava kada muž optuži svoju ženu za pronevjeru a ne bude imao

*neki narod – porodicu čovjeka – dijete koje nije njihovo nema sa Allahom ništa, a niti će ga Alah uvesti u džennet. Svaki čovjek koji porekne svoje dijete gledajući u njega, Alah će se zakloniti od njega i osramotiće ga na Sudnjem danu pred cijelim svijetom.*¹³

Hadis ukazuje na opasnost podmetanja djeteta mužu od strane njegove supruge koje nije njegovo zbog toga što se na taj način miješaju potomstva, kao i na opasnost negiranja djeteta tj. negiranja njegova srodstva. Zato je Poslanik, a.s., nagovijestio veliku kaznu za sve one koje podmeću svojim muževima djecu kao i za sve one koji negiraju svoju rođenu djecu.¹⁴

4)Upozorenje na odricanje srodstva

Od Ebu Zerra, r.a., se prenosi da je čuo Allahova Poslanika, s.a.v.s., kada je rekao: *Svako ko svjesno svoje srodstvo pripiše nekom drugom mimo ocu učinio je nevjerstvo. A ko sebi pripiše nečije srodstvo koje mu ne pripada neka pripremi sebi mjesto u vatri.*¹⁵

Žestoka kazna koja se nagovještava u hadisu onome koji porekne svoje srodstvo ukazuje na opasnost odricanje potomstva.¹⁶

Sve navedeno ukazuje na važnost srodstva i potomstva što implicira i njihovu nužnost očuvanja putem njihova utvrđivanja i zaštite.

DRUGI DIO ČINJENIČNO NEGIRANJE SRODSTVA

Kako god je islam posvetio veliku pažnju očuvanju i zaštiti potomstva isto tako je posvetio pažnju i njegovu nepriznavanju kada se nađu dokazi koji nalažu njegovo poricanje. U ovom dijelu ćemo se osvrnuti na poricanje potomstva prije pojave i otkrića nekih savremenih naučnih dokaza bez obzira da li se radilo o onim dokazima koje je potvrdio pravni tekst, ili onima koji su plod idžtihada onih koji su kompetentni za to, a potom ćemo se fokusirati na poricanje potomstva putem savremenih naučnih činjenica i dokaza.

NEGIRANJE SRODSTVA PUTEM LI'ANA

Islamski pravnici su načelno saglasni da je mužu dozvoljeno negirati srodstvo svog djeteta koje se rodi u braku ukoliko kod svoje žene nađe neke dokaze koji ukazuju na to. U tom slučaju negiranje srodstva ima status implicitne potvore supruge za blud, jer se od muža ne može zamisliti da porekne svoje srodstvo bez jakih dokaza koji ga tjeraju da potvori ženu sa tim nemoralom. Zato je Uzvišeni propisao način na koji se sprovodi proces *li'ana*. Uzvišeni je rekao:

---

svjedoka za to osim sebe.

13 Bilježi ga Nesai, 6/179., hadis br. 3481, 2263. i 2743.

14 Sa'ani, *Subulus-selam*, 3/1120.

15 Bilježe ga Buharija, 3/1292., hadis br. 3317. i Muslim, 1/97., hadis br. 61.

16 Vidi: Ševkani, *Nejlul-evtar*, 1/295.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شَهَادَةٌ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ
الْكَاذِبِينَ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ

A oni koji okrive svoje žene, a ne budu imali drugih svjedoka, nego su samo oni svjedoci, potvrdiće svoje svjedočenje zakletvom Allahom, i to četiri puta da zaista govore istinu, a peti put da ih pogodi Allahovo prokletstvo, ako lažu! A ona će kazne biti pošteđena, ako se četiri puta Allahom zakune da on, doista, laže, a peti put da je stigne Allahova srdžba, ako on govori istinu! (En-Nur, 6-9)

Značenje ajeta pojašnjava predaja koja se prenosi od Ibn Abbasa, r.a., da je Hilal b. Umej je potvorio svoju ženu pred Poslanikom, s.a.v.s., sa Šerikom b. Sahmaom pa je na to Poslanik, a.s., rekao: *Daj dokaz ili ćeš dobiti kaznu po svojim leđima*. Hilal je rekao: *Allahov Poslaniče, kada neko od nas vidi na svojoj ženi nekog čovjeka, otići će nakon toga tražiti dokaz? Međutim, Poslanik, a.s., je i nastavio govoriti: Dokaz ili kazna po tvojim leđima*. Hilal je rekao: *Tako mi Onoga koji te je poslao sa istinom ja uistinu govorim istinu i Allah će sigurno objaviti nešto što će osloboditi moja leđa kazne*. Nakon toga je sišao Džebrail i objavio Poslaniku, a.s.: *A oni koji okrive svoje žene, pa sve do: ako on govori istinu*. Poslanik, a.s., je potom krenuo i poslao po Hilalovu ženu. Hilal je došao i posvjedočio a Poslanik, a.s., je govorio: *Allah doista zna da neko od vas dvoje laže, pa ima li ko da se pokajao*. Potom je žena ustala i počela se kleti. *Kada je došlo do petog proklinjanja zaustavili su je i rekli joj: Peto svjedočenje implicira kaznu!? Ibn Abbas je rekao: Stala je zbunjena i neodlučna tako da smo pomislili da će odustati*. Međutim, nastavila je i rekla: *Neću osramotiti svoj narod ostatak ovog dana, pa je izrekla i peto svjedočenje*.¹⁷

Od Ibn Omera, r.a., se prenosi da je Poslanik, a.s., sproveo proces *li'ana* između nekih supružnika: muža i žene nakon čega je muž porekao srodstvo svog djeteta pa ih je Poslanik, a.s., rastavio i pripisao dijete supruzi.¹⁸

Iz pravnih tekstova Kur'ana i sunneta se razumije da potvora općenito implicira kaznu za klevetnika, propis koji se odnosi i na situaciju kada muž potvori svoju ženu, osim ako se ne nađu dokazi koji potvrđuju da je potvoreni počinio blud. Ovaj propis se primjenjivao sve dok se nije desio navedeni slučaj sa Hilalom nakon čega je objavljen drugi propis po kom se muž izuzima iz toga propisa klevete i podvodi pod propis *li'ana*.

Propis o *li'anu* je propisan Kur'anom, sunnetom i konsenzusom učenjaka.

Zakonodavac je propisao da potvora supruge od strane njena muža implicira proces *li'ana*, osim ako muž porekne potvoru nakon čega bi se u tom slučaju trebao kaznitisa sankcijom za klevetu.

Ovaj izuzetak opravdavaju mnoga jaka i legalna šerijatska opravdanja. Propisivanje *li'ana* donosi sljedeće koristi:

1- Štiti čast i pravo muža, jer je čovjek nemoguće da zna za blud svoje žene, a da i dalje nastavi živjeti sa njom, a u isto vrijeme nema načina da se

¹⁷ Bilježi ga Buharija, 4/1772., hadis br. 4470.

¹⁸ Bilježe ga Buharija, 5/2036., hadis br. 5009. i Muslim, 2/1132., hadis br. 1494. Navedena verzija je Buharina.

to argumentirano dokaže. Zato je proces *li'ana* jedni izlaz u takvoj situaciji.

2- *Opreznost prema srodstvu*, jer kada neko bude siguran da nije općio sa svojom ženom neko određeno vrijeme, ali je i pored toga nađe da je trudna u tom slučaju će biti potpuno uvjeren da trudnoća nije njegova i kako onda da mu se takvo dijete pripiše. U tom slučaju on ima pravo poreći srodstvo ali'ane u takvoj situaciji jedini izlaz da se srodstvo porekne i to kao izuzetak iz općeg pravila – *da dijete pripada bračnoj postelji*.

3- *Tvrđnju - potvoru muža da mu je žena počinila blud ne potvrđuje dokaz*. U slučaju da muž ne bude govorio istinu žena ima pravo da odbije optužbu nakon čega se poništava kazna za blud, ali se u isto vrijeme ne poriče ni pravo muža na poricanje srodstva djeteta.¹⁹

Prema tome, Zakonodavac je dao mužu pravo da porekne svoje srodstvo u slučaju kada se utvrde dokazi na osnovu kojih se može zaključiti da se dijete njegove žene ne može pripisati njemu. U tome je jasan dokaz da se po bukvalnom značenju hadisa: *Dijete pripada bračnoj postelji a bludniku je to zabranjeno*²⁰, ne postupa u slučaju kada se nađe dokaz koji mu je kontradiktoran, koji ga pobija i koji je jači od njega.

Negiranje srodstva putem dokaza

Islamski pravници su saglasni da je dozvoljeno poreći srodstvo i kada za to postoje dokazi koji ga negiraju.

PORICANJE SRODSTVA NA OSNOVU DUŽINE TRUDNOĆE

Islamski pravници su saglasni da je najmanji period trudnoće šest mjeseci. Na osnovu toga, nemoguće je onda zamisliti bilo koju trudnicu da rodi prije šest mjeseci.²¹ Dokaz za to je činjenica da je Kur'an odredio trideset mjeseci za period trudnoće i dojenja i to u sljedećem ajetu:

أَرْهَشَ نَوْتَلَاتُ مَلْأَصْفُو مَلْمَحَوَاهِرْكَ مُتَعَضُّوَاهِرْكَ هُمَا مُتَلَمَّحَانَا سَحْرًا يَبْدَلَاوُهُ نَاسَةً إِلَّا الْمَصِيصُ

Čovjeka smo zadužili da roditeljima svojim čini dobro; majka njegova s mukom ga nosi i u mukama ga rađa, nosi ga i doji trideset mjeseci. (El-Ahkaf, 15.)

Isto tako je Kur'an propisao period dojenja dvije godine i to u sljedećem ajetu:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهَنَا عَلَى وَهْنٍ وَفَصَّالَهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti. (Lukman, 14.)

Prema tome, kada oduzmemo period dojenja, tj. dvije godine od perioda

19 Vidi: Kasani, *El-Bedai'*, 4/132., Remli, *Nihajetul-muhtadž*, 7/112., Behuti, *Keššaful-kina'*, 5/397., Ibn Hazm, *El-Muhalla*, 9/337.

20 Bilježi ga Buharija, 6/2499., hadis br. 6432.

21 Vidi: Džessas, *Ahkamul-Kur'an*, 2/116., Nevevi, *Revdatur-talibin*, 6/37., Behuti, *Keššaful-kina'*, 4/463., Ibn Hazm, *El-Muhalla*, 10/131., Murteda, *El-Bahrur-zehhar*, 4/229.

trudnoće i odbijanja, a to je trideset mjeseci, ostaće nam period trudnoće, a to je šest mjeseci.

Prenosi se da je Osmanu, r.a, dovedena neka žena koja se porodila nakon šest mjeseci trudnoće pa je naredio da se kamenuje pa mu je Alija, r.a., rekao: *Ona to ne zaslužuje jer je Uzvišeni rekao u Svojoj knjizi:- Nosi ga i doji trideset mjeseci,- a isto tako je rekao na drugom mjestu:- Majke doje svoju djecu dvije godine kod onoga koji želi da upotpuni dojenje.- Prema tome, trudnoća biva šest mjeseci pa zato ona ne treba da se kamenuje. Nakon toga je Osman poslao da se obustavi njeno kamenovanje, međutim, već je bila kamenovana.*²²

Također treba istaći da nema kontradiktornosti između nauke i islamskog prava po pitanju najkraćeg perioda trudnoće, jer i nauka prihvata da je najmanji period trudnoće šest mjeseci.²³ Sukladno toj činjenici, ukoliko neka žena rodi prije šest mjeseci nakon prve bračne noći, u tom slučaju će se sigurno znati i vjerovati da novorođenče nije plod braka u kojem se rodilo.

Iz opservacija islamskih pravnika kada govore o *li'anu* može se zapaziti da oni mnoge propise koji se odnose na taj proces povezuju sa pitanjem najmanjeg perioda trudnoće, gdje šest mjeseci uzimaju kao neprikosnoven dokaz po pitanju priznanja ili poricanja potomstva.²⁴

Ibn Kudame je rekao: *Kod koga žena rodi dijete za koje je nemoguće vjerovati da je plod braka sa njom neće mu se priznati njegovo srodstvo i neće biti potrebe da ga porekne, jer u tom slučaju on sigurno zna da nije njegovo i zato mu se neće ni pripisati kao npr. da rodi dijete za manje od šest mjeseci od prve bračne noći. Ovo mišljenje zastupaju svi islamski pravници, jer je očito i sigurno da ga je zanijela prije nego što je stupila sa njim u brak.*²⁵

Prema tome, čija žena rodi dijete prije šest mjeseci od sklapanja braka, njegovo srodstvo se neće pripisati mužu, a niti će muž trebati izvršiti proces *li'ana* radi poricanja njegova srodstva.

Međutim, nakon toga se postavlja logično pitanje: *da li će takva trudnoća u braku biti dokaz protiv supruge da je počinila blud i da li će se nakon toga izvršiti nad njom sankcija za preljubu?*

Po ovom pitanju islamski pravници imaju dva mišljenja:prvo mišljenje je i mišljenje većine islamskih pravnika, da se na osnovu same trudnoće ne može izvršiti kazna za blud jer postoji mogućnost da je trudnoća plod silovanja ili diskutabilna polnog odnosa a sve to poništava izvršenje fiksnih kazni. Međutim, ukoliko supruga prizna da je počinila blud, nad njom će se tada izvršiti kazna. To je mišljenje hanefija, šafija, hanbelija, zahirija i zejdiya.²⁶Drugo mišljenje, je mišljenje malikija, da je obaveza – vadžib nad takvom ženom

22 Bilježi ga Malik, *El-Muvetta*, str. 593., hadis br. 1502.

23 Vidi: El-Haml/el-hamlšer'an: <http://islamset.com/arabic/abioethics/ndwat/gayar.htm>

24 Vidi: Ibn Hemmam, *ŠerhuFethil-Kadir*, 4/358., Badži, *El-Munteka*, 4/146., Ibn Kudame, *El-Mugni*, 8/210., Ibn Hazm, *El-Muhalla*, 12/61.

25 Ibn Kudame, *El-Mugni*, 7/428.

26 Ibn Hemmam, *ŠerhuFethil-Kadir*, 5/213., Šerbini, *Mugnil-muhtadž*, 4/146., Ibn Kudame, *El-Mugni*, 8/210., Ibn Hazm, *El-Muhalla*, 12/61., Ibn Murteda, *El-Bahrusz-zehhar*, 6/22.

izvršiti kaznu za blud, a pozivanje na silovanje ili diskutabilan odnos treba potkrijepiti validnim dokazima.²⁷

Po ovom pitanju je najispravnije postupiti po općem pravilu koje se primjenjuje u islamskom krivičnom pravu kada je u pitanju primjena šerijatskih fiksnih kazni da se njihova primjena poništava zbog postojanja sumnji i dilema. Od Aiše, r.a., se prenosi da je Allahov Poslanik, a.s., rekao: *Zanemarite primjenu šerijatskih fiksnih kazni koliko god možete. Pa ako postoji za optuženog bilo kakav izlaz pustite ga jer nadležnima – imamu je bolje da pogriješi u oprost nego u primjeni kazne.*²⁸ Isto tako, sama trudnoća nužno nije dokaz za blud koji nalaže sankciju, jer postoji mogućnost, kako smo rekli, silovanja, diskutabilna odnosa ili nesvjesnosti što može biti produkt podmetanja različitih sredstava obmanjivanja i opijanja. Dakle, postojanje sumnji i dilema oko počinjenja bluda anulira izvršenje fiksnih kazni. Prema tome, ukoliko žena prizna da je počinila blud nad njom će se izvršiti kazna za blud, a ukoliko se pozove na nešto što se može smatrati sumnjom kazna će se u tom slučaju anulirati.

NESPOSOBNOST MUŽA DA BUDE OTAC

1) Srodstvo djeteta od onoga koji po prirodi ne može imati dijete

Islamski pravnici su saglasni da se srodstvo ne može priznati mužu, pa makar se dijete rodilo i poslije šest mjeseci od sklapanja braka, ukoliko po prirodi nije spreman da bude otac kao npr. kada se radi o djetetu mužu.

Zeje'i je rekao: *Dužnost je da se srodstvo djeteta ne pripíše mužu onda kada je to nemoguće poput djeteta muža zbog nepostojanja sperme kod njega.*²⁹

El-Mevak je rekao: *Ukoliko se radi o djetetu koje ne može imati djecu a može imati polni odnos pa se pokaže trudnoća kod njegove žene dijete se neće njemu pripisati a nad ženom će se kazna za blud primjeniti.*³⁰ Šerbini je rekao: *Ukoliko dijete koje ne može imati djece umre i ostavi trudnu ženu, ona će po mjesecima odčekati svoj iddet a ne po porođaju, jer se njegovo srodstvo poriče djetetu zbog toga što nije imao polucije.*³¹ Ibn Kudame je rekao: *Ukoliko se radi o mužu mlađim od deset godina pa mu se žena porodi dijete se neće njemu pripisati jer takav muž ne može imati djecu a niti može imati polni odnos.*³²

Postoje dileme oko starosti djeteta u kojoj dobi ne može imati djece. Te dileme su nastale oko godina u kojima se smatra da dijete ima zrelu spermu od koje žena može zanijeti. Poznato je da to varira od osobe do osobe, tako da se stanovnici vrućih predjela razlikuju od stanovnika hladnih podneblja. Zbog toga je nastalo razilaženje učenjaka oko definiranja tih godina i pored toga što su se usaglasili oko načela po kojem se ne priznaje srodstvo djetetu –

27 El-Mevak. *Et-Tadžüvel-iklilu*, 6/294.

28 Bilježi ga Tirmizi, 4/33., hadis br. 1424.

29 Zeje'i, *Tebjinul-hakaik*, 3/38.

30 El-Mevak, *Et-Tadžüvel-iklil*, 4/14.

31 Šerbini, *Mugnil-muhtadž*, 3/396.

32 Ibn Kudame, *El-Mugni*, 7/428.

mužu koje ne može imati djecu. Međutim, u svjetlu savremenih medicinskih činjenica obaveza je takva razilaženja zanemariti, jer je danas savremena medicina u mogućnosti kategorički tu dilemu riješiti i razjasniti.

2) Ko posjeduje neku bolest koja ga je učinila sterilnim – neplodnim

Islamski učenjaci su saglasni da se čovjeku koji ima neku bolest koja ga bez dileme čini sterilnim ne pripisuje srodstva djeteta koje se radi od žene sa kojom je u braku.

Zejlei je rekao: *Oko čovjeka koji nema penisa postoje dileme između Ebu Jusufa i Muhammeda jer je on nemoćniji od bolesnog za razliku od sterilnog...Ukoliko mu se rodi dijete priznaće mu se njegovo srodstvo i žena će imati pravo na cijeli mehr po saglasnosti islamskih pravnika. Ovo pravilo će važiti samo ukoliko se sazna da on polucira, u protivnom mu se neće priznati srodstvo.*³³ Međutim, islamski pravnici nisu saglasni po pitanju definiranja stanja u kojima se čovjek smatra neplodnim kao npr. po pitanju onoga kome je penis odsječen, koji nema penisa, a niti testisa, itd. Ali i pored toga oni su saglasni da ukoliko je nemoguće spermi stići do ženinog polnog organa neće se srodstvo priznavati. Prema tome, ukoliko se može na bilo koji način zamisliti ubrizgavanje sperme bez ulaska penisa priznat će se potomstvo u protivnom neće. Kada se kategoričkim dokazima utvrdi da je u datim slučajevima nemoguć dolazak sperme u materice, potomstvo se neće priznavati.³⁴

U svjetlu savremenih medicinskih činjenica moguće je sa sigurnošću nabrojati sva stanja kada je čovjek neplodan i kada mu se ne može pripisati dijete i priznati njegovo srodstvo.

REZIME

Na osnovu navedenih podataka očito je da se srodstvo može negirati na osnovu naučnih dokaza i činjenica koje ga negiraju. Kada se nađe nepobitan dokaz da je nemoguće pripisati trudnoću mužu, u tom slučaju se ona ne smije i ne može priznati mužu, pa zato nema ni potrebe da se srodstvo negira ili provodi proces proklinjanja – *li'an*.

Kada se utvrdi trudnoća čiji uzrok nije muž, u tom slučaju žena se smatra optuženom za blud i ima jedan od dva izbora: ili da prizna blud, pa da se nad njom izvrši kazna za preljub, ili da ne prizna i porekne ga zbog određenog razloga kojeg treba navesti poput diskutabilnog polnog odnosa, prisile, itd., pa će se kazna zbog te sumnje poništiti po mišljenju većine pravnika i to je najispravnije mišljenje.

³³ Zejlei, *Tebjinul-hakaik*, 2/144., Nevevi, *Minhadžut-talibin*, 3/396.

³⁴ Vidi: Zejle'i, *Tebjinul-hakaik*, 2/144., El-Mevak, *Et-Tadžvel-iklil*, 4/141., Šerbini, *Mugnil-muh-tadž*, 3/396., Ibn Kudame, *El-Mugni*, 7/429., Ibnul-Murteda, *El-Bahruz-zehhar*, 4/230.

PORICANJE SRODSTVA NA OSNOVU SAVREMENIH NAUČNIH ČINJENICA

Općepoznato je da se islam kod utvrđivanja potomstva oslanja na očite, vidljive i jasne, tj. materijalne dokaze. Ovo je bez sumnje originalna metodologija koju je moguće zapaziti u mnogim fikshskim pitanjima i problemima. Kada je nemoguće spoznati bit neke određene stvari u tom slučaju se u obzir uzimaju upravo ti materijalni, vidljivi i očiti dokazi koji aludiraju na nju. Npr. razvod braka – *talak* se dešava samo sa jasnom formom koja aludira na njegov jer takva forma može aludirati samo na svoje značenje pa se razvod braka ne uslovljava sa otkrivanjem namjere muža. Zato se uvažava sama forma koja ukazuje na namjeru razvoda, jer je definiranje biti namjere skoro nemoguće.

Ista je stvar i sa namjernim ubistvom. Namjeru ubistva je u biti vrlo teško otkriti jer je nemoguće otkriti šta kriju srca ljudi pa se zato uzima u obzir jasna i vidljiva stvar, a to je otkrivanje namjere putem uvažavanja sredstva s kojim je izvršeno ubistvo. Ukoliko se utvrdi da je ubistvo izvršeno sredstvom koje obično ubija, smatraće se da je izvršeno namjerno.

Srodstvo se također utvrđuje na vidljivim i očitim dokazima i na to je ukazao sam Poslanik, s.a.v.s. Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Dijete pripada bračnoj postelji, a bludniku se ta blagodati ne dozvoljava.*³⁵

Bračni život je vidljiva i očita veza na osnovu koje se priznaje srodstvo i nije uslovljeno činjenicama koje je skoro nemoguće utvrditi. Ali ukoliko se srodstvo utvrdi sa kategoričkim dokazima koji poriču očitost i vidljivost, ono će se poreći. Ono što smo naveli prethodno to upravo potvrđuje. Prema tome, ukoliko žena rodi dijete prije šest mjeseci poslije sklapanja braka ili ukoliko muž bude neplodan u tim i sličnim situacijama srodstvo takve i slične djece se neće priznati tj. pripisati mužu.

Danas, nakon što je nauka uveliko napredovala, postalo je moguće utvrditi srodstvo na osnovu novih naučnih činjenica koje se tiču srodstva. Postavlja se pitanje, koliko je dozvoljeno uvažiti te naučne činjenice pri utvrđivanju ili negiranju srodstva. U nastavku studije osvrnut ćemo se na dva naučna načina putem kojih je moguće utvrditi ili poreći srodstvo. Nakon toga ćemo se osvrnuti na njih sa stanovišta islamskog prava.

PRVI NAČIN: POMOĆU KRVNE GRUPE

Nauka je utvrdila da kod ljudi postoje četiri krvne grupe: A, B, AB i O. Isto tako utvrdila je da čovjek nosi duplu krvnu grupu. Npr. ko ima nultu krvnu grupu (O), ta grupa je kod njega u stvari duplo zastupljena (OO). Nauka je također utvrdila da postoje dva stanja – svojstva tih krvnih grupa jedno je prevladavajuće a drugo je posuđeno – popratno. Kada se ta dva svojstva spoje krvna grupa će se formirati na osnovu prevladavajućeg svojstva. Krvne grupe A i B se smatraju prevladavajućim ili osnovnim grupama, a nulta

³⁵ Verifikacija mu je naprijed navedena.

grupa je posuđena ili propratna grupa. Na osnovu toga kada se sastanu A i O krvne grupe formirat će se krvna grupa A. Isti je slučaj i kada se nađu krvne grupe B i O, formirat će se krvna grupa B.

Na osnovu toga, ko ima A krvnu grupu pred njim postoje dvije mogućnosti: da njegova krvna grupa bude AA ili AO. Ista je stvar i sa onim ko ima krvnu grupu B. Moguće je da proizvede dvije krvne grupe BB ili BO. Ko ima krvnu grupu AB on već nositi dva svojstva. A ko ima nultu krvnu grupu on u tom slučaju nosi duplo svojstvo OO.

Poznato je da čovjek nasljeđuje pola svojstava od svoje majke, a drugu polovicu od svoga oca. Prema tome, ukoliko bi čovjek sa krvnom grupom A oženio ženu sa krvnom grupom B u tom slučaju postoji mogućnost da otac nosi svojstva krvi AA ili AO, a majka BB ili BO. Iz tih svojstava se rađaju i nastaju svojstva djece. Iz takvog braka postoje mnogobrojne mogućnosti da bračni supružnici mogu izroditi djecu sa svim krvnim grupama. Ako bismo prihvatili da muž ima svojstvo AO, a žena BO, postojanje mogućnosti da krvne grupe njihove djece izražene u postocima budu sljedeće:

- 1- AB 25%
- 2- A 25%
- 3- B 25 %
- 4- O 25 %

U ovom slučaju je nemoguće na osnovu krvne grupe poreći potomstvo.

Međutim, ukoliko čovjek sa krvnom grupom A oženi ženu sa krvnom grupom B u tom slučaju je nemoguće da njih dvoje rode dijete sa krvnom grupom B ili AB. Ukoliko bi žena iz takvog braka rodila dijete sa krvnom grupom B ili AB, to bi bio dovoljan dokaz da se utvrdi da dijete ne pripada mužu i da ne može nositi njegovo srodstvo.

Na osnovu navedenih primjera jasno se vidi da se krvne grupe mogu uzeti za dokaz pri poricanju potomstva ali ne i pri njegovu utvrđivanju.³⁶

DRUGI NAČIN: DNK ANALIZOM

Nauka je također uspjela otkriti spiralu gena koja se nalaze u ćelijama živih organizama poznata po imenu DNK. Ta nukleinska kiselina se u stvari sastoji iz dvije spirale koje nose genetske osobine čovjeka. Ta svojstva određuju njegovu ličnost i razlikuju ga od ostalih i nazvane su *papilarnim linijama* da bi se ukazalo da se one razlikuju od osobe do osobe kao što je slučaj sa *papilarnim linijama* kod svakog čovjeka.

Kod razmnožavanja je poznato da spermatozoid nosi pola nasljednih osobina čovjeka i to je ustvari pola osnovne ćelije, a isto je ustvari i sa ženskim jajaščetom. Na osnovu toga svaki spermatozoid nosi jednu od spome-

³⁶ Vidi: Azajize, *Hudždžijetul-karain*, str. 197., Medžmu'aminel-ulema, *Esasijatui'lmil-virase*, str. 255, 243., Nasr – Selim, *Mukaddimefii'lmil-virase*, str. 97 – 101.

nutih gena spirala u nukleinskoj kiselini kod čovjeka, a takvo je isto stanje i kad je u pitanju jajašce žene. Dakle, dijete nasljeđuje jednu spiralu gena od oca, a drugu od majke i te dvije spirale gena kod njega predstavljaju DNK - dezoksiribonukleinsku kiselinu.

Kada se želi ispitati srodstvo putem deoksiribonukleinske kiseline tj. DNK nekom čovjeku i njegovu djetetu neophodno je da postoji podudarnost tj. istovjetnost najmanje u pola DNK čovjeka sa DNK njegova djeteta. Ukoliko se to ne desi dijete se ne može smatrati njegovim. Prema tome, i putem DNK se također utvrđuje i poriče srodstvo.³⁷

Status negiranja potomstva na osnovu savremenih naučnih otkrića kao činjenica u islamskom pravu

U svjetlu navedenog postavlja se pitanje da li se po Šerijatu mogu uvažiti navedena naučna otkrića – činjenice, na osnovu kojih se može poreći ili utvrditi nečije potomstva.

Čini se da prevladava opće mišljenje kod učenjaka da se navedene naučne činjenice ne mogu uzeti kao osnova za negiranje ili utvrđivanje nečijeg srodstva, jer se srodstvo treba utvrditi šerijatskim metodama na čelu sa općim pravilom- *da dijete pripada bračnoj postelji*.³⁸

Opći stav kod većine učesnika Kongresa koji je organizirala *Islamska organizacija za medicinske nauke* bio je neprihvatanje da se pri negiranju srodstva osloni samo na DNK analizu.³⁹ Zato po pitanju negiranja srodstva djeteta u odnosu na oca nije izdata nikakva preporuka sa tog naučnog skupa.

DOKAZI

Oni koji smatraju da se na osnovu naučnih otkrića ne može poreći nečije potomstvo a svoj stav dokazuju sa sljedećim dokazima:

1) Dokazi su oprečni ustanovi *li'ana* koja je u Šerijatu potvrđena sa kategoričkim dokazim. Zakonodavac je propisao *li'an* kao sredstvo za muža u slučaju kada potvori svoju ženu za blud, ili kada porekne srodstvo njenom djetetu. Taj propis je propisan Kur'anom, sunnetom i konsenzusom. Dakle, poricanja potomstva putem naučnih otkrića anulira propis *li'ana* što je neprihvatljivo i poništava te činjenice kao dokaze za negiranje srodstva.⁴⁰

2) Dokazi su oprečni neporečnoj nevinosti žene koja je utvrđena na kategoričan način. Šerijat je osigurao ženi potpunu čednost putem procesa *li-ana*,

37 Vidi: Gadari, *Esasijatui'Imil-virase*, str. 225., 343., El-A'rid, *El-Virase ma lehavemaalejha*, str. 80.

38 Vidi: Eškar, *Ebhasunidžtihadijetunfil-fikhit-tibijj*, str. 262, Osman, *Isbatun-nesebibil-basmetil-virasije* str. 60., Azajize, *Hudždžijetul-karain*, str. 210., *Subutun-nesebibil-basmetil-virasijje-hakkunlil-mer'eti la lir-redžuli*/Karadavi: <http://islamonline.net/fetwa/arabic/FetwaDisplay.asp?hFatwaID=89508>.

39 Vidi: Nedvetu: Meda *Hudždžijetiistihdamil-basmeti...*/sanijenmulehasul-munakašat/el-fakretus-sadisetu: <http://islamonline.net/fetwa/arabic/abioethics/basma/index.html>

40 Vidi: Nedve: Meda *hudždžijetiistihdamil-basme*/Sanijenmulehasul-munakašat/el-fakretus-sadisetu: <http://islamset.comarabic/abioethics/basma/idex.html>

pa ukoliko se on sprovede između nje i njena muža, u tom slučaju se ne zna ko je od njih lažov. To je jasno potvrđeno putem Hilalove žene kada je Poslanik, a.s., sproveo proces *li'ana* među njima. ...Potom je žena ustala i počela se kleti. Kada je došla do petog svjedočenja zaustavili su je i rekli joj: Peto svjedočenje implicira kaznu. Ibn Abbas je rekao:-Stala je zbunjena i neodlučna tako da smo pomislili da će odustati. Međutim, nastavila je i rekla:-Neću osramotiti svoj narod u ostatku ovoga dana, pa je izrekla i peto svjedočenje.⁴¹

Prema tome, prihvatanje naučnih činjenica kod poricanja srodstva vodi ka zanemarivanje te čednosti kao i razotkrivanju časti, a to sve je oprečno Zakonodavčevoj intenciji, a sve što je oprečno Njegovoj intenciji nije dozvoljeno primjeniti. Zato nije dozvoljeno postupiti po naučnim činjenicama kada je u pitanju poricanje srodstva.⁴²

3)Razotkrivanje kućnih intima i tajni. Zakonodavac je priznao pravo muža po pitanju utvrđivanja potomstva i smirenosti duše kada je u pitanju potomstvo njegova djeteta, ali pri tome ne traži da se istražuje kućna intima i tajne. Prihvatanje naučnih činjenica po tom pitanju je ustvari narušavanje te intime i otkrivanje tajni što je oprečno duhu Šerijata. Što se tiče muža, njegovo pravo po pitanju negiranja svog srodstva od djeteta ostaje neupitno u slučaju potvore svoje žene, a *li'an* je upravo zbog toga i propisan.

KRITIČKO - ANALITIČKI OSVRT NA NAVEDENE DOKAZE

Svaka stvar koja napravi veliki zaokret po nekom pitanju se bez sumnje ne prihvata bez rezerve, nego sa oprežnošću, ispitivanjem i istraživanjem. Zato se stav učenjaka po ovom pitanju treba posmatrati sa te tačke gledišta. Isto tako se na novu stvar gleda samo sa jedne strane a zanemaruje druga, ali sa većim intenzitetom promatranja i proučavanja objelodani se i druga strana i potvrdi njena važnost i značaj. Vjerujem da su učenjaci u svom odnosu prema ovim naučnim činjenicama bili oprezni prema mnogim stvarima što ih je učinilo da se fokusiraju samo na jednu dimenziju a zanemare mnoge druge. To ćemo objasniti kroz kritičku i detaljnu analizu navedenih dokaza.

KRITIČKO – ANALITIČKI OSVRT NA PRVI DOKAZ

Tvrđnja je da je *li'an* jedini način putem kojeg muž može da porekne srodstvo djeteta jer nema drugog načina za to. U osnovi za poricanje srodstva djeteta koje se rodi na bračnoj postelji od strane muža slijedi kazna za klevetu, jer muž to srodstvo negira samo kada optuži svoju ženu za blud. Općepoznato je da kleveta nalaže kaznu za potvoru. Međutim, ta kazna je, kada je muž u pitanju, anulirana i umjesto nje je propisan *li'ana*. I taj propis vrijedi samo za muža. Nemoguće je po pravilu zamisliti da muž vidi kako mu žena čini blud i da to u potpunosti shvati i razumije, a da mu se u isto vrijeme

41 Verifikacija mu je naprijed navedena.

42 Vidi: Azajize, *Hudždžijetul-karain*, str. 201.

ne definira rješenje i izlaz iz takve situacije. Upravo se zbog toga propisao *li'an* kao izlaz iz te situacije. Prema tome, da se zaključiti da je *li'an* poseban propis kojeg je naložila potreba. Zato se on i primjenjuje samo onda kada se ispune uvjeti koji ga nalože.

Međutim, ukoliko se ustanove dokazi koji potvrđuju počinjenje bluda ili anuliranje srodstva, tada muž koji je potvori svoju ženu za blud nije dužan sprovesti proces *li'ana* ili dodatno svoje srodstvo od djeteta. Dakle, kada god se utvrdi putem svjedočenja ili priznanja, da je žena počinila blud, onda tu nema *li'ana* od strane muža koji je optuži za blud. Ista je stvar i sa činjenicama – dokazima koji anuliraju - poriču srodstvo koje će se zbog njih i poništiti, jer ni tu više neće biti potrebe za *li'anom*. Ukoliko bi žena rodila prije šest mjeseci od prve bračne noći srodstvo se kako smo već rekly također neće priznati.

Ista je onda stvar i kada su u pitanju savremene naučne činjenice putem kojih se poriče srodstvo. Kada se utvrde kategoričke činjenice i dokazi po pitanju negiranja potomstva, zanemarivanje *li'ana* u tom slučaju nije dokaz njegova poništavanja, nego samo neispunjavanje uzroka koji ga zahtijevaju. Dakle, ovdje se *li'an* nije primijenio samo zbog toga što se nisu ispunili uvjeti njegove primjene, jer postojeći dokazi niječu srodstvo i nije potrebno onda *li'an* sprovoditi. Prema tome, tvrdnja da se poništava propis *li'ana* ukoliko se uvažave savremene naučne činjenice se ne može prihvatiti, jer nije održiva.

KRITIČKO – ANALITIČKI OSVRT NA DRUGI DOKAZ

Postupanje po savremenim naučnim činjenicama je poništenje prava žene na čednost koja joj je zagantovana putem *li'ana*.

Ta tvrdnja je diskutabilna sa nekoliko tačaka gledišta:

1) Zbog toga što je *li'an* propisan samo da zaštiti pravo muža, ali ne i žene. *Li'an* od muža uklanja kaznu za klevetu i srodstvo djeteta.

2) Ženina laž u *li'anu* radi uklanjanja sramote od sebe se ne smatra moralnom odlikom, nego nečim što nalaže Allahovu srdžbu. Pa kakva je onda to čednost koja izaziva Allahovu srdžbu i ljutnju? To potvrđuje citirana predaja o Hilalu: (...) *kada je došlo do petog proklinjanja zaustavili su je i rekli joj:- Peto proklinjanje implicira kaznu.*⁴³

Njeno zastajanje kod pete zakletve je dokaz opasnosti lažnog zaklinjanja koje obavezuje Allahovu kaznu.⁴⁴

Postavlja se nakon toga pitanje: koja je veća opasnost, zaštiti ženu na osnovu njene laži na Allaha, ili pripisivanje srodstva djeteta čovjeku koji nema veze s njim? Plus što će to srodstvo nakon njegova priznanja imati mnoštvo implikacija, a najopasnija je miješanje tog djeteta sa onima koji mu nisu mahrem kod porodice kojoj je pripisan, itd.

43 Verifikacija mu je prethodno navedena.

44 Vidi: San'ani, *Subulus-selam*, 3/1118.

Dokaz koji to potvrđuje je predaja koja se prenosi od Poslanika, s.a.v.s., o sporu između Sa'd b. Ebi Vekkasa i Abda b. Zeme'e u kojoj se između ostalog kaže: (...)pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pogledao u njega i vidio očitu sličnost sa Utbom pa je rekao:- Dijete je tvoje Abdullahu sine Zem'i>n. Dijete pripada bračnoj postelji, a ta privilegija se zabranjuje bludniku. A ti Sevdio Zem'i>na kćeri se odvoji od njega. Nakon čega ga Sevda više nikada nije ni vidjela.⁴⁵

Dakle, Poslanik, s.a.v.s., je pripisao dijete bračnoj postelji na osnovu bukvalnog značenju pravila i dodijelio ga Zem'i, s tim što je u isto vrijeme naredio Sevdi, Zem'i>noj kćerki da se odvoji od njega zbog toga što je vidio očitu sličnost između djeteta i Utbeta. Ovo je dokaz koji ukazuje na opasnost gledanja u avrete i miješanje sa ženama - mahremima u takvim i sličnim situacijama.⁴⁶

KRITIČKO – ANALITIČKI OSVRT NA TREĆI DOKAZ

Uvažavanje savremenih naučnih činjenica otkriva kućne tajne, a to Šerijat ne nalaže, tj. zabranjuje. Na ovo se može odgovoriti na sljedeći način: *Kada bi se sve tajne kuće otkrile i pokazale pred nama i ljudi ih saznali, da li se u tom slučaju od nas traži da zatvorimo oči i sve to zanemarimo?* Da se to ne može prihvatiti možemo potvrditi sa banalnim primjerima. Npr., čovjek putem svoje krvne grupe otkrije da jedna od njegovih srodnika ne može imati djecu, a da to uopće nije ni namjeravao. Npr., ako zamislimo bolesno dijete kojem je potrebna jedna doza krvi a krv mu je A grupe. Potom se majka odluči da tu dozu krvi da sinu. Nakon toga joj se kaže da je njena krv B grupe i da ne odgovara grupi krvi koju njen sin ima. Nakon toga dođe otac da bi dao sinu krv pa se i njemu isto to kaže da ima krvnu grupu B koja ne odgovara grupi krvi koju im sin ima, tj. A grupi. Šta će u tom slučaju otac da uradi? Saznao je zasigurno da on ne može imati dijete sa tom krvnom grupom od žene sa takvom krvnom grupom. Stvar se otkrila i saznali su za nju i rodbina i prijatelji koji su bili sa roditeljima u tom teškom trenutku. Šta da se kaže takvom mužu koji ne sumnjiči svoju suprugu za blud, a niti o njoj misli bilo šta loše, dok u isto vrijeme naučne činjenice potvrđuju da dijete nije njegovo? Ovakva situacija je moguće da se desi i sa DNK nakon što se počne uveliko primjenjivati u različite svrhe. I pored toga što se danas primjenjuje sa posebnim ciljevima u na ograničenim poljima, takva situacija se neće dugo zadržati nego će se ubrzo proširiti i uveliko primjenjivati na različitim segmentima ljudskog života.

Iz svega izloženog smatramo da se naučne činjenice ne trebaju zanemariti pri negiranju potomstva zbog sljedećih razloga:

- 1- Njihovo zanemarivanje bi bilo kao stavljanje glave u pijesak i poricanje nepobitne stvarnosti, a sve to islam zabranjuje.
- 2- Muž koji ne optužuje svoju ženu u kojoj vidi samo dobro, da li je oba-

⁴⁵ Bilježe ga Buharija, 2/773., hadis br. 2105 i Muslim, 2/1081., hadis br. 1457.

⁴⁶ Vidi: Sa'nani, *Subulus-selam*, 3/1148.

vezan nakon naučnih dokaza koji negiraju njegovo srodstvo od njihove djece sprovesti proces *li'ana* radi poricanja svog srodstva? Da li je obavezan oklevetati i optužiti svoju ženu kako bi porekao svoje srodstvo od djeteta? Ispravno bi bilo da porekne svoje srodstvo i da nije obavezan potvoriti je za blud i pronevjeru, jer postoji mogućnost da je trudnoća plod odnosa koji ne nalaže primjenu fiksne kazne za blud poput diskutabilna polnog odnosa.

3- Negiranje potomstva putem savremenih naučnih činjenica je kategoričan dokaz kojeg potvrđuju mnogi pravni argumenti oko kojih nema nikakvih dilema, poput negiranja potomstva u slučaju kad žena rodi prije šest mjeseci od prve bračne noći, kao i kad je nemoguće zamisliti i vjerovati da muž može imati djecu, itd. U svim takvim i sličnim situacijama dijete se ne pripisuje mužu ako se žena porodi.

Poricanje srodstva na osnovu savremenih naučnih činjenica je ekvivalent navedenim slučajevima, osim ako se ne kaže da je negiranje srodstva u navedene dvije situacije prihvaćeno zbog njihove očitosti i vidljivosti, tj. zbog toga što su materijalni dokazi, nasuprot naučnih činjenica ,nevidljivi, tj. apstraktni dokazi. Prema tome, ono što je očito i vidljivo, tj. materijalno nemoguće ga je sakriti, a nevidljivo, tj. apstraktno je samo po sebi skriveno i ne trebamo ga razotkrivati.

Međutim, navedena konstatacija se ne može prihvatiti, jer se često pitanje srodstva putem naučnih činjenica može otkriti bez ičije namjere nakon čega ono postaje potpuno jasno kao npr. putem trudnoće. Kao i primjer koje smo naveli po pitanju krvnih grupa, kada su zbog neke urgentne stvari dijete, otac i majka saznali svoje krvne grupe i kada su svi bili šokirani nakon što su ih saznali i saznali istinu o srodstvu njihova djeteta, pa je na taj način skrivena stvar postala javna bez ikakvih prethodnih upozorenja, ili kada je u pitanju DNK analiza. Pretpostavimo da su se novorođenčad pomiješala u nekom porodilištu, tako da ih je nemoguće raspoznati. U tom slučaju ljekari odluče da taj problem riješe putem DNK analize, pa uzmu uzorak od oca jednog djeteta čija je majka umrla odmah po njegovu rođenju, kao i uzorak od oca ili majke drugog djeteta. Nakon toga ustanove da se DNK nalaz djeteta podudara sa DNK nalazom njegova oca ili majke, dok u isto vrijeme ne postoji nikakva podudarnost između djeteta i njegova potencijalnoga oca. Zar u ovom slučaju se ono što je bilo skriveno nije razotkrilo? Šta da se u tom slučaju radi i kako postupiti u tada po pitanju srodstva? Isto tako se s pravom može reći da ono što se smatra skrivenim u ovom vremenu ne mora značiti da će biti skriveno i u budućnosti.

4- Zaštita potomstva ili srodstva je jedna od nužnih univerzalnih vrijednosti – intencija, koju Šerijat čuva i štiti. Njena zaštita se preferira nad tajnosti koja se uzima kao dokaz protiv prihvatanja savremenih naučnih dostignuća kod negiranja srodstva.

Najvažniji rezultati i preporuke do kojih je došla studija

Na kraju ove studije navest ćemo najvažnije rezultate i preporuke do kojih smo došli proučavanjem navedenog problema.

Rezultati

1- Islamsko pravo je zaštititi i očuvanju potomstva posvetilo ogromnu pažnju i učinila ga jednom od njegovih univerzalnih vrijednosti – intencija, iz čega se izvodi i njegova važnost u životu ljudi.

2- Klasični islamski pravници su saglasni po pitanju poricanja srodstva muža kada priznanje srodstva bude oprečno kategoričkim činjenicama. U tom slučaju nema potrebe da muž poredne svoje srodstvo djetetu, a niti da se provede proces *li'ana*.

3- Dijete koje majka rodi prije šest mjeseci od prve bračne noći se ne pripisuje ocu nego majci, jer porođaj koji se desi prije šest mjeseci je očiti dokaz da je trudnoća nastala prije braka.

4- Ukoliko muž bude neplodan tj. ne bude mogao imati djecu kao npr. da bude muž djetete koje ne može imati djece, ili neko ko ima sličan status, djetete mu se neće pripisati, pa ako ga žena rodi pripisat će se njoj, tj. supruzi.

5- Savremene naučne činjenice pri negiranja srodstva imaju isti status kao i činjenice koje su koristili klasični islamski pravници u svom vremenu kod negiranja srodstva djeteta, a koji su navedeni u trećem i četvrtom rezultatu.

6- Kada se utvrde dokazi koji odbace srodstvo muža od djeteta, pa nakon toga supruga prizna da je počinila blud, nad njom će se izvršiti kazna za preljub. Ukoliko nakon priznanja navede nešto što se po Šerijatu može smatrati sumnjom koja anulira sankciju, kazna će se poništiti i neće izvršiti pa makar navela i pitanje neznanja.

Preporuke

1- Da sudstvo i zakonodavstvo prihvati savremene naučne dokaza pri negiranju srodstva.

2- Da se po ovim pitanjima što češće održavaju naučni skupovi za one kojih se ova tematika direktno tiče: muftije, sudije, znanstvenike, itd.

3- Preporučujem svima onima koji se bave islamskim pravom da konstantno prate savremene naučna i tehnička dostignuća koja koriste islamskom pravu.

4- U kazivanju o Utbe i Abd b. Zem'a je jak dokaz da se nauka o genetici treba uvažiti kod srodstva. Od Aiše, r.a., se prenosi da je rekla: *Sporili su se S'ad b. EbiVekkas i Abd b. Zem'a oko srodstva nekog djeteta. S'ad je rekao: -Allahov Poslaniče, ovaj moj bratić Utbe b. Ebi Vekkas tvrdi da dijete njegovo. Po pogledaj sličnosti. Abd b. Zem'a je rekao: -To je moj brat Allahov Poslaniče. Rođen je na postelji mog oca od njegove majke. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je potom pogledao u njegovu sličnost i vidio da je ona očita sa Utbom. Potom je rekao: Dijete je tvoje Abde b. Zem'a. Dijete pripada bračnoj postelji, a bludniku se ta privilegija uskraćuje. A ti Sevd, Kćerko Zem'ova, odvoji se od njega. Nakon toga ga Sevda nije nikad ni vidjela.*⁴⁷

Poslanik, a.s., je presudio u navedenom slučaju na osnovu pravila da di-

⁴⁷ Verifikacija mu je naprijed navedena.

jete pripada bračnoj postelji, jer je to očita i jasna stvar. A sličnost je spekulativna i diskutabilna stvar i ne može se suprotstaviti dokazu bračne postelje. Ali i pored toga Poslanik, a.s. je bio oprezan pa je na osnovu sumnje donio propis da se Seveda odvoji od njega, a dijete je pripalo njenom bratu. Prema tome, kada kategorički naučni dokazi poreknu srodstvo, onda nema mjesta da se to zanemari, jer nije dozvoljeno uvoditi neko strano lice u srodstvo.

Na osnovu svega što je rečeno do sada, možemo zaključiti da ukoliko se pojave naučne činjenice koje negiraju da se dijete pripiše mužu, ono se neće ni pripisati, jer mu se neće priznati njegovo srodstvo, a niti će pri tome biti potrebe da se žena kleveće za blud, niti da se njena čast dovodi u pitanje kako bi se nad njom provela kazna za blud, ili sproveo proces *li'ana*. Međutim, pri tome se nameću sljedeći uvjeti:

- da naučni dokazi budu kategorični – činjenice, a ne pretpostavke i mogućnosti,
- da po tim pitanjima presudi onaj koji je povjerljiv i moralan i
- da se konsultuje više stručnih institucija kako bi saznala prava istina i postigla potpuna sigurnost u tvrdnje stručnih lica.

Međutim, ukoliko bi muž nakon što se utvrde naučne činjenice potvorio svoju ženu ili porekao svoje srodstvo putem potvore, u tom slučaju dužnost je da sprovede proces *li'ana*, ili da se nad njim sprovede kazna za klevetu. A ukoliko žena prizna blud, njeno priznanje će potvrditi taj čin. A ukoliko ga ne prizna i bude se pravdala nesmotrenošću, diskutabilnim polnim odnosom ili silovanjem, oko njena statusa postoje dileme kod islamskih pravnika kako smo naprijed i naveli, po pitanju kada žena rodi prije šest mjeseci od prve bračne noći. Malikije smatraju da se nad njom neće izvršiti kazna za blud, a većina pravnika smatra da se kazna nad njom mora sprovesti. Najprihvatljivije je da se kazna anulira, a dijete u svakom slučaju pripiše majci.

